

A.Gergely András

Szubjektív hommages à Daniel Fabre (1947–2016)

Az *Ethnologie française* idei negyedik számát, kiemelten annak első nagyobb blokkját szentelte a nemrég elhunyt Daniel Fabre emlékezetének.¹ E folyóirat legkorábbi számaitól munkatársuk, szerkesztőjük, készítő és serkentő, pátyolható és kritikus kollégájuk volt, így hát nem véletlen ez a gesztus, s a legkevésbé sem azoktól, kik kollégái, pályatársai, tanítványai lehettek. Az életművét, tevékenységét, s főként főbb gondolati iránymutatásait, terepmunka-orientációit áttekintő kollégák (összesen heten) sokféle részlet-tematika révén kalauzolnak Fabre műhelyébe, kutatási témaköreibe, metodológiájába és elméleti háttérének megvilágítása felé. Jólelkű, lelkes, szorgalmatos, vállalni merész ember volt, kinek épp emiatt nemcsak tanítványi köre gyűlt egybe többféle társtudományi irányból (régészettől mesekutatóig, ifjúsági szubkultúra-elemzésen, nyelvi atlaszon át az irodalomantropológia, szimbolikus antropológia számos ágazatán keresztül a városkutatóig, vidékkutatóig, európai kultúraelméleti alapkutatóig), hanem egyetemi pályája (Toulouse) és akadémiai (EHESS, CNRS) tekintélye is kellőképpen megalapozott maradhatott. Magyarországon – szerénytelen becslésem szerint – mintegy négy-öt ember ismerheti talán, amit Fabre véghezvitt, s ha volna akár egyetlen kutatási anyaga, melyre fókuszáltan hivatkoznának a magyar szaktudományban, akkor már elégedettek lehetnének. De nemigen van – elmulasztottunk odafigyelni Rá, s a többes szám használatát magammal kell kezdenem, minthogy a gascon mentalitás kutatásánál az 1990-es évek elején az első szakember volt, akit fölkereshettem, hónapokig időzhettem tanszéki könyvtárunkban és mintegy négyezer oldalt másolhattam szíves segítségével. Évekig legfőbb tervem volt – s egyúttal Daniel szelíd várakozása is –, hogy terepkutatásom anyagát, vagy legalább kiadósabb bibliográfiáját majd elkészítem az *Institut Pyrénéen d'Etudes Anthropologiques* számára. Nem így történt végül is, s nem mondhatnám, hogy „tanárom” vagy témavezetőm volt – ez a fajta intézményes felügyeleti szerepkör teljességgel hiányzott jókedvű közvetlenségéből, kutatásom befogadása ugyanakkor pályatársi gesztus és költségteher is volt a *Centre d'anthropologie des sociétés rurales* számára, amiért utólagosan is csak elismerő köszönettel tartozom. Nem kérdés hát, hogy emlékező írással nemcsak tisztelgést teljesítek, hanem az emlékezetbe emelés ürügyén néhány momentumot fölidézve a hazai szaktudomány figyelmébe is ajánlom érzékeny személyét és oeuvre-jét.² Már csupán azért is, mert az emlékezet kutatása talán egyik kulcskérdése volt pályájának.

Annyit azonban már az elején konstatálnom kell, hogy – személyét, egész életművét és napi tevékenységét tekintve – nemigen találok hazai párhuzamot a körvonalakhoz. Tudás-tartományát talán leginkább Keszeg Vilmos tárgyköreihez asszociálnám, azzal a különbséggel, hogy Fabre viszonylag korán fő témájává avatja az európaiság horizontján belüli témaköröket, melyek azonban nemcsak a francia etnológia-történet kérdéseire, a normák, hagyományok, értékrendek helyi specifikumaihoz kapcsolódnak, hanem egyfajta episztemológiai, nemzeti tudományossági, emlékezésrendszeri elemző módhoz is (pl. Philippe Ariès nyomán, de a languedoc-i parasztság empirikus anyagával kiegészítve, a haláltudat és az életvezető értékek elbeszélésének, szabályalkotó formáinak feltárásával), a történeti

¹ 2016/4 (N° 164) *Capitales en minuscules. Hommages à Daniel Fabre (1947–2016.I.24.)* Pages: 192. Éditeur: Presses Universitaires de France, ISBN: 9782130733881; ISSN: 0046-2616

² Nem „nekrológnak” szánom mindezt, s nem pusztán „főhajtásnak”, hanem inkább egy „tipikusságában” is eléggé egyedi francia pályatárs bemutatásának. Alaposabb vagy részletesebb tájékoztatást talál az Olvasó ezen a saját weboldalán: <http://www.iac.cnrs.fr/article571.html>

antropológia és az emlékezetkutatás sajátos dimenzióinak elemzésével folytatja „vidéki” pályáját. Hozzá tartozik persze ehhez az is, hogy a francia etnológia „nagy nevei” mind-mind eléggé egyedi pályákon jártak, „nagy témáik” egyúttal részben privilégiumok is voltak, tehát a háború utáni újabb generációnak másképpen kellett megformálnia önmagát, hogy tanári pályához, doktoriskolához, az EHESS és a Maison des Sciences de l’Homme berkeiben elfogadáshoz, s mintegy „ráadáskeppen” akadémiai státuszhoz jusson. A jelenlét Párizsban vitathatatlan rang a legtöbb tudományterületen, ugyanakkor a mindenkori kutató tényleges tevékenysége, alaphelyzete mégiscsak a terep, a vidék: Fabre miközben tanszékvezetője a párizsi Európa Antropológiája tanszéknek (1989-től), társ-alapítóként működteti Toulouse-ban a vidékkutatás egyik legjelentősebb dél-franciaországi központját, terepkutatásai javát is Aude, Sault, Languedoc tájegységeinek, a Pireneusok hegyi falvainak közegében végzi. Doktori értekezését (1974) a kultúratörténet keretébe helyezett szóbeliség kérdésköréből írja, a gyors átalakulás, alkalmazkodás, alfabetizáció és nyomtatott betű viszonya, az orális tradíció váltoásfolyamata érdeklí azokban a falvakban, helyi társadalmi tudásfolyamatokban, amelyekben a hetvenes évek elejétől egyedileg és csoportkutatásokban is jelen lehetett. A karneválok, kultuszok, alkotóművészeti kérdések, művészetantropológiai részkutatások, az európai kutatáshagyomány történetisége, az emlékállítás (monumentalitás), az irodalmi intézmények formálódása mint főbb témakörei vezetik idővel a múlt jelenbeli kulturális formáinak, a régészeti és szakrális örökségnek, az etnológia európai horizontján elhelyezkedő mintázatoknak kutatásáig, a francia kutatástörténet tematikus irányainak vázlatáig, az emlékezhelyek és mentális örökségek körképének megrajzolásáig, s idővel (kollektív műben) a kelet-európai átmenetek tanulmányozásáig, az ifjúsági kultuszok és példaképek körképéig, a történelem domesztikálási folyamatában a régészet, a műalkotások, az írókultuszok, az interpretációk és örökségesítési folyamatok inherens problematikáinak földolgozásáig. Önminősítő pályaképében ez a „kisbetűvel” írott helyi múlt, archeológiai örökség, kulturális mintaátadás és művészi reprezentáció a legdominánsabb, az „etno-biográfia” és a domesztikálódásra ítélt mindennapi jelenségek etnográfiaja pedig valamiféle kiteljesítése annak az ívnek, amely a pireneusi medve-mesék és az európai mentális kultuszok között feszül.

Fabre méltó marad érdeklődésünkre – idővel teljesebb és alaposabb portrét is megérdemel tőlünk. Ami a hazai történeti antropológiában, a tájkultuszok vizsgálatában, az örökségesítés sokféle reprezentációjában vagy a szóbeliség és mentális hagyomány mélyrétegeinek elemzésében, a szakrális és spirituális kultuszépítés vizsgálataiban az utóbbi időkben itthon is elindult, az csupán gazdagodhat, kiteljesedhet Fabre gyakoribb megidézésében, olvasásában és kellő fölértékelésében. Sajnos munkáinak hosszú sora (1969-től 2015-ig mintegy harminc saját és szerkesztett könyv, 128 szaktanulmány), a kortárs antropológia interdiszciplináris intézményeinek és szemléletmódjainak átvétele /apropos: társ-alapítója volt 2006-ban az *l’Institut Interdisciplinaire d’Anthropologie du Contemporain (CNRS-EHESS)* kezdeményezésnek is/, a rokon tudásterületek közötti átlátások és megértések lehetősége talán még sokáig nehezen megközelíthető teljesség marad számunkra...